

vat usein yhdyssanaksi. Nominilausekkeen osien erilleen tai yhteen kirjoittaminen ei kuitenkaan ole normien asettamisen kannalta yhtä suuri ongelma kuin edellä esitetyt kaksiosaiset partikkelit ja fraasinomaiset yhdysverbit, sillä kysymys on aina yksittäisistä tapauksista, joista kukin tiivistyy yhdyssanaksi omaa tahtiaan.

Yhdyssanaisuus on suomen kielelle tyypillinen piirre. Kirjoittaminen on kompetenssin varaista toimintaa, jossa kukin kirjoittaja ottaa huomioon yleiskielen normit pystymällään tai haluamallaan tavalla. Esittämieni tapausryhmien kohdalla kielenhuollon pyrkimykset sanaliittoisen kirjoitustavan vakiinnuttamiseen tuntuvat epäonnistuneen. Vaikka erilleen kirjoittamisen ohje onkin selkeä, se ei ainakaan partikkeliaineksen ja infiniittisen verbiaineksen sisältävien fraasinomaisten ilmausten kohdalla ole vakiintunut yleiseksi kirjoitustavaksi. Tämän vuoksi olisikin syytä harkita, pitäisikö oppikirjojen ja kielenoppaiden tiukkaa vain yhden kirjoitustavan suositavaa normia väljentää.

ANNELI NIINIMÄKI

»Lehtimetsävahingot havupuita pienempiä»

Syksyllä 1990 olivat sanomalehdissä puheena Euroopan maissa havaitut metsätuhot, jotka ilmenivät selvimmin havumetsissä. Asiaa käsittelevistä uutisista osui silmääni kaksikin hatarasti muotoilua otsikkoja:

1) Lehtimetsävahingot havupuita pienempiä

2) Lehtimetsien vahingot havupuita pienempiä

Molemmissa tapauksissa logiikka ontuu verrattavien käsitteiden yhteismitattomuuden vuoksi. Miten vahinkoja voisi verrata havupuihin! Toimittajat ovat ilmeisesti tavoitelleet nasevaa otsikkotyylä mutta iskeneet pahasti kirveensä kiveen, kun ovat turvautuneet vertailun partitiiviin. Jos he olisivat ilmaisseet asiansa *kuin*-konjunktion avulla, otsikot olisivat varmaan muotoutuneet seuraavanlaisiksi:

1a) Lehtimetsävahingot pienempiä kuin havumetsävahingot

2a) Lehtimetsien vahingot pienempiä kuin havumetsien

Ei voisi kuvitellakaan sentapaisia otsikoita kuin *Lehtimetsävahingot pienempiä kuin havupuut.

Vertailun ilmaiseminen partitiivirakennetta käyttäen näyttää siis vievän erityisen helposti harhaan. Seurauksena on epäloogista ilmaisua, jonka käsittäminen vaatii lukijalta melkoisesti vaivaa ja hyvää tahtoa. Varomattomasta vertailun partitiivista on silloin tällöin lyhyesti huomautettu (esim. Esko Koivusalo, Vir. 1975: 123 ja Terho Itkonen, Vir. 1988: 558–), mutta tuntuu olevan aihetta ottaa asia puheeksi runsaammankin aineiston valossa.

Laajimmin lienee uudehkojen kielioppien tekijöistä vertailun partitiivia käsitellyt Aarni Penttilä teoksessaan Suomen kielioppi (1957: 363–). Ennen lukuisia esimerkkejään Penttilä sanoo, että komparatiiviin liittyvä partitiivi on »korvattavissa saneella *kuin* ynnä asianomaisen sanan nom[inatiivi]lla». Saman perimältään von Beckeriin juontuvan ehdon, että vastaavassa *kuin*-tapauksessa konjunktiota seuraa nimenomaan nominatiivi, mainitsevat myös mm. Koivusalo ja Itkonen. Kukaan ei ole tietääkseni ehdottanut siitä luopumista, ja mielestäni siitä on viisainta edelleenkin pitää kiinni. Ei ole kuitenkaan käsitettävä niin, että korvaaminen olisi suoraan sovellettavissa kaikkiin lauseyhteyksiin. Esim. lause *Veljeni on minua nuorempi* voidaan korvata lauseella *Veljeni on nuo-*

rempi kuin minä, mutta lausetta *Sait lainasi tavallista halvemmalla korolla* ei ole mahdollista muuntaa yhtä helposti. Rakente *tavallista halvemmalla* on kuitenkin = *halvemmalla kuin tavallinen* [korkoon]. Ei ole toki syytä epäillä tämäntapaisten ilmausten moitteettomuutta.

Vanhoissa kieliopeissa vertailun partitiiville on omistettu melkoisesti huomiota. Sen käyttö on rajoitettu ahtaaksi ja mainittu moniakkin esimerkkejä myös lauseista, joissa vain *kuin*-vertailu on luvallinen. Jo von Becker (1824: 199) esittää, että lause *minä kasvan pitemmäksi, kuin sinä (olet)* voidaan muuntaa asuun *minä kasvan pitemmäksi sinua*, mutta *Minä kasvan pitemmäksi, kuin sinä (kasvat)* ei ole muunnettavissa. Jos näet nominatiivia seuraava(ksi ajateltu) verbi on muu kuin *olla*, on käytettävä *kuin*-konjunktiota, samoin aina kun painotus tai selvyys vaatii. Partitiivivaihtoehtoa vailla ovat lauseet: *Sinä teit paremmin kuin minä (tein)*. *Isompi tämä on kuin tuo*. *Kunniallisempaa miestä kuin tämä (on t. oli)*, *ei löytynyt* (ei: *tätä kunniallisempaa miestä*, jossa *tätä* voisi hahmottaa attributiiviksi).

Seuraavat lauseopin käsittelijät jatkavat varoittelua osaksi samoin esimerkein (Eurén 1849: 159, Koskinen 1860: 28—), ja Jahnsson (1871: 49) kehittää sitä vielä pitemmälle. Setälän Suomen kielen lauseopissa (1880: 11, samoin seur. painoksissa) on vain suppeasti varoitettu korvaamasta partitiivin avulla sellaisia lauseita kuin *En ole nähnyt pitempää miestä kuin tämä on* ja *Tämä kirja on kuutta sivua pitempi kuin tuo toinen*, jottei aiheutuisi epäselvyyttä tai kankeutta. Penttiläkin mainitsee varottavina ainoastaan esimerkit *tätä pitempää miestä* ja *Lankku ei saa olla kolme metriä pitempi*. Nykyisessä kirjakielessä lienevät varsin harvinaisia sellaiset vertailun partitiivin sisältävät lauseet, joita Setälä ja hänen jälkeisensä lauseoppien laatijat neuvovat karttamaan. Sitäkin useammin tulee vastaan — mielestäni usein ikävämpiä — tapauksia, jotka uhmaavat niin lauseoppia

kuin logiikkaa.

Seuraavassa lyhyehkössä lehtitekstin katkelmassa komparatiivinen partitiivi esiintyy kolme kertaa:

3) Hotelli- ja ravintolaneuvoston tutkimuspäällikkö Heikki Lankinen selittää hintojen nousua sillä, että Suomessa työn hinta on noussut *muuta maita nopeammin*.

»Kaikissa OECD-maissa tämän alan palvelut nousevat *reaalihintoja kiivaammin*. Työvoimavaltainen ala kärsii kohonneista palkkakustannukset (!) erityisesti Suomessa», Lankinen sanoo.

Lankisen mukaan työn tuottavuus nousee hotelli- ja ravintolatoiminnassa *muuta aloja vähemmän*.

Vain keskimäinen tapaus on hyväksyttävä, joskin predikaatiksi kävisi paremmin *kallistuvat*. Ensimmäinen esiintymä olisi korvattava ilmauksella *nopeammin kuin muissa maissa* ja viimeinen rakenteella *vähemmän kuin muilla aloilla*.

Suhteellisen yleistä näyttää olevan liioitteleva vertailun partitiivin viljely, kun verrataan eri maiden oloja, kuten äskeisen näytteen ensimmäisessä tapauksessa. Jokunen lisäesimerkki:

4) Viranomaiset myös huomauttavat, että monissa maissa on huomattavasti Thaimaata voimakkaampi tupakkalaki. — Napakammin: Viranomaiset huomauttavat myös, että monissa maissa on huomattavasti ankarampi tupakkalaki kuin Thaimaassa.

5) Oma merkityksensä on myös sillä, että kylvö- ja korjuukaudet ovat Suomessa Ruotsia lyhyemmät.

6) Ruotsissa tilanne on Suomea hankalampi.

7) Mielestämme myöskään verotus ei saisi olla kilpailijamaita ankarampaa.

8) — — huonekaluteollisuuden kansainvälinen kilpailukyky on tällä vuosikymmenellä heikentynyt olennaisesti kustannustason noustua kilpailijamaita nopeammin. — Lauseenvastikekin kannattaisi saman tien vaihtaa sivulauseeksi: — — koska kustannustaso on noussut nopeammin kuin kilpailijamaissa.

Muunkinlaisia tapauksia, joissa partitiivi + komparatiivi vastaa rakennetta komparatiivi + *kuin* + inessiivi, tulee julkisesta sanasta vastaan:

9) Osakeyhtiöissä päätöksenteko on myös raskasliikkeisempiä osuuskuntia helpompaa. — Paremmiin: — — helpompaa kuin raskasliikkeisemmissä osuuskunnissa.

10) Steiner-laitoksissa lasten hoito ja opettaminen poikkeaa jonkin verran normaaleista laitoksista. Mm. vanhemmat ovat kunnallisia laitoksia aktiivisemmin mukana toiminnassa. — Selkeämmin: Mm. vanhemmat osallistuvat toimintaan aktiivisemmin kuin kunnallisissa laitoksissa.

Samaan tapaan olisivat kohennettavissa seuraavatkin esimerkit:

11) Luonnon turkiksissa erot ovat tarhaturkiksia suurempia.

12) Ennakkoääniä viime vaaleja verkkaistemmin [ots.].

13) — — myös säveltäjä itse oli täysin varma, että hän oli tässä teoksessa sauttanut muita sävellyksiään paremmin musiikillisten ideoidensa ihanteellisen toteutuksen.

Aika usein näkee epäloogisesti käytettyä partitiivivertailua uutisissa, joissa on kysymys eri vuosien tuotantoluvuista, määrärahoista tms.:

14) Vuoden 1991 tietoja rahoituksesta ei ole vielä koottu, mutta summa on edellistä vuotta pienempi. Toisaalta taas vuoden 1990 summa oli Ammattikasvatustalouden osalta miljoona markkaa edellisvuotta suurempi. — Rahasummaa ei tietenkään voi verrata edelliseen vuoteen vaan edellisen vuoden summaan. Komparatiivinen partitiivi on sinänsä mahdollinen. Paremmiin siis: — — summa on edellisvuotista [summaa] pienempi ~ pienempi kuin edellisenä vuonna. — — miljoona markkaa edellisvuotista suurempi ~ suurempi kuin edellisvuotinen.

Vastaavat kohennustavat pätsivät seuraavassa tapauksessa:

15) Kotimaan talonrakentamisen ja

kiinteistöliiketoiminnan liikevaihto oli 4,5 miljardia eli viisi prosenttia edellisvuotta pienempi.

Seuraavat esimerkit olisi luontevinta täsmentää *kuin*-konjunktion avulla:

16) Tilastokeskuksen ennakkotietojen mukaan majoitusliikkeissä kirjattiin ulkomaisia yöpymisiä yksitoista prosenttia eli yli neljännesmiljoona edellisvuotta vähemmän. — Mieluiten siis: — — yli neljännesmiljoona vähemmän kuin edellisvuonna.

17) — — valtio joutuu tänä vuonna otamaan velkaa selvästi edellisvuosia enemmän. — Korjattuna: — — selvästi enemmän kuin edellisvuosina.

18) Hän uskoo rakentamisen volyymin asettuvan tällä vuosikymmenellä pysyvästi 30 prosenttia huippuvuosia alhaisemmalle tasolle. — Paremmiin: — — 30 prosenttia alemmalle tasolle kuin huippuvuosina. Kävisi päinsä sanoa myös: — — 30 prosenttia huippuvuosien tasoa alemmaksi.¹

¹ Tämän tyyppisten tapausten (esimerkit 14–18) yleisyyden täytyy johtua osaksi virheellisestä opetuksesta. Raija Konttisen Nykysuomen käyttöopas (1978) vaatii (kahdessa paikassa) korjaamaan *verrattuna*-muodon sisältäviä kömpelöitä lauseita juuri tällä tavoin partitiivia käyttäen. Lause »Rahan saanti oli vaikeampaa edelliseen vuoteen verrattuna» on korjattu asuun »— — oli edellisvuotta vaikeampaa» (s. 204) ja lause »Moottorisahojen myynti jäi jonkin verran pienemmäksi edelliseen vuoteen verrattuna» asuun »— — myynti jäi edellisvuotta pienemmäksi» (s. 282). Esimerkkien voima saattaa olla suurempi kuin niiden kanssa ristiriidassa olevan säännön, joka kyllä on Setälän ym. edustaman kannan mukainen. Säännön soveltaminen edellisiin esimerkkeihin johtaisi parafraseihin »Rahan saanti oli vaikeampaa kuin edellisvuosi» ja »Moottorisahojen myynti jäi jonkin verran pienemmäksi kuin edellinen vuosi», jommoisia Konttinenkaan tuskin hyväksyisi.

Silloin tällöin komparatiivisen partitiivin vertailukohteena on omistajaa ilmaiseva adessiivimuoto tai muu habitii-
viadverbiaali:

19) Yhtiöissä vuokrajohtajalla on paljon vakinaista toimitusjohtajaa paremmat mahdollisuudet panna todella töpinäksi. — Mieluummin: — — paljon paremmat mahdollisuudet panna toimeksi kuin vakinaisella toimitusjohtajalla.

20) Liikepankeilla on puolestaan säästöpankkeja enemmän shekkitilejä, joilla yritykset pitävät rahaa. — Paremmiin: — — enemmän kuin säästöpankeilla sekkitilejä — —.

21) Sappileikatuilla esiintyy tutkimuksen mukaan yleensäkin ylämahahaavoja kaksi kertaa leikkaamattomia useammin. — Asiatyylissä täsmällisimmin: — — kaksi kertaa niin usein kuin leikkaamattomilla.

22) Järvilohi saattaisi olla meille jopa järvitaimenta parempi vaihtoehto [oikein!]. Se kasvaa nopeammin ja järvilaitaat voisivat tarjota sille taimenta paremmat lisääntymisedellytykset. — Korjattuna: — — paremmat lisääntymismahdollisuudet kuin taimenelle.

23) Niin Neuvostoliitossa kuin Suomessa juominen on väitöskirjan mukaan nuorille aviomiehille vaimoja useammin keino purkaa tunteitaan ja tuskiaan. — Paremmiin: — — aviomiehille useammin kuin vaimoille — —. Vaimoja ei näet ole tarkoitus katsoa keinoksi.

24) Ylikapellimestarille luvassa presidenttiä suurempi palkka [ots.]. — Mieluummin vaikkapa: Ylikapellimestarille luvassa presidentin saamaa suurempi palkka.

Edellisessä tapauksessa on siis mahdollista käyttää vertailun partitiivia, mutta on verrattava palkkoja keskenään eikä palkkaa presidenttiin. Samantapainen kohennus olisi tarpeen (tiivistelyn lisäksi) tässäkin esimerkissä:

25) Irak on Irania parempien ilmapvoimiensa avulla tehnyt jo aiemmin ilmahyökkäyksiä iranilaisiin kaupunkeihin eri puolilla maata. — Paremmiin

esim.: Irak on Iranin hankkimia paremmilla ilmavoimillaan tehnyt jo aiemmin hyökkäyksiä — —.

Kiintoisa on seuraava tapaus, jossa partitiivia on käytetty kieliopin kannalta hyväksyttävästi², mutta jossa sivumieli-
teiden vaara on tarjolla:

26) Naiset käyttävät alkoholia huomattavasti miehiä vähemmän niin Suomessa kuin itänaapurissa. — Ilmaus *miehiä vähemmän* on kuten kuuluukin = *vähemmän kuin miehet*, mutta tällaisten rakenteiden löysän käytteilyn takia myös tulkinta »vähemmän kuin miehiä» voi tulla mieleen. Viisainta olisi siis sanoa: Naiset käyttävät alkoholia huomattavasti vähemmän kuin miehet sekä Suomessa että itänaapurissa.

Seuraavassa tapauksessa useimpien lukijoiden ajatus herpaantunee hetkeksi:

27) Pohjalaisia enemmän kulkee Suomessa juttuja vain savolaisista. — Selväkieliseksi muutettuna: Enemmän kuin pohjalaisista kulkee Suomessa juttuja vain savolaisista.

Esimerkit antavat aihetta sen seikan tähdentämiseen, että komparatiivista partitiivia on käytettävä taiten. Se on mahdollinen vain silloin, kun partitiivi + komparatiivi on vaihdettavissa rakenteeksi komparatiivi + *kuin* + nominatiivi (*Erkki on Jussia pitempi* = *Erkki on pitempi kuin Jussi*).³ Tuolloinkin *kuin*-konjunktion avulla ilmaistu vertailu voi olla selvempi ja sujuvampi.

Vaikka varovaisuuteen on syytä, ei vertailun partitiivia pidä toki yleisesti hylkiä. Etenkin attribuuttina olevan komparatiivin edellä käyvä partitiivi mahdollistaa kätevän ja tiiviin ilmaisun.

² Vanhojen kielioppien mukaan partitiivia ei olisi lupa käyttää, koska korvaavan rakenteen nominatiivia seuraavaksi ajateltava verbi ei olisi *olla* (vaan *käyttää*). Tämän ehdon mainitsee vielä Koskinen (1860) mutta ei enää Jahnsson (1871).

Kielemme käytäntö

Sellaisia ilmauksia kuin *normaalia lämpimämpi talvi*, *Jyväskylää pienemmät kaupungit*, *tavallista (keskimääräistä, viimevuotista jne.) kalliimpi hinta* olisi monissa lauseyhteyksissä peräti hankala *kuin*-sanaisiksi muuntaakaan. Vaihtoehtona vertailun partitiivi tulee tietysti muulloinkin kysymykseen, puhumatta-

kaan sellaisista vakiintuneista sanonnoista kuin *ei halua olla Pekkaa pahempi*, *en tullut hullua hurskaammaksi*, *mennä mer- ta etemmäksi kalaan*.

PAAVO PULKKINEN

³ Vaatimusta, että korvaavassa rakenteessa *kuin*-sanaa seuraa nominatiivi, ei tosin voi soveltaa sellaisiin vakiintuneisiin *adverb*itapauksiin kuin *tavallista paremmin*, *useammin* (= paremmin, useammin kuin on tavallista ~ tapana), *entistä enemmän*, *vähemmän* (= enemmän, vähemmän kuin ennen). Näissä on kysymys johdoksista, joiden kantana oleviin adjektiiveihin nähden tavanomainen suhde on ajateltavissa: *tavallista paremmin* < *tavallista parempi* = *parempi kuin tavallinen*.